

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2017

Løgn fra Ende til anden
Oksballejrens Leder dementerer Meddelelse om Bordel i Oksbøl
„Esbjergbladet“ indeholdt i Gaar følgende opsigtsvækkende Meddelelse: „Der hvad vi erfarer, er der i Oksbøl sket en virkelig Forbrydelse“

H. Sverdrup Sverdrup
af Oksbøl, Næst i Danmarks
de Sverdrup og Sverdrup, Næst i Danmarks,
Sverdrup, Sverdrup, Sverdrup,
Sverdrup og Sverdrup.

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2017

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2017

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2018

Redaktion: Christian Ringskou og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Niels A. Hansen

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet
ved de enkelte fotos og illustrationer tilhører
billedmaterialet i denne bog Vardemuseerne,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 250g

Tryk: Strandbygaard Grafisk A/S, Skjern

ISBN 978-87-89834-97-9

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Velkommen til årets opdatering. Det er ottende gang Vardemuseerne og Ringkøbing-Skjern Museum udsender en fælles årbog, der beskriver noget af alt det, der sker på museumsområdet i de to kommuner.

Og som altid er årbogens indhold blandet. Denne gang er der en hel stribe artikler, der er resultatet af 20 antropologistuderendes feltarbejde i maj måned 2017 omkring Hvide Sande. Der er fine portrætter af Skjerns "Kornelius Blisand", Christian Hansen og Vestjyllands "Rembrandt", Christen Lyngbo. Der er artikler om museernes formidling både i landskabet og inde på museerne. Der er artikler om to forskellige flygtningelejre fra tiden

efter Anden Verdenskrig og vi fortsætter byvandringen gennem Ringkøbings gader før og nu. Der er fokus på jernalderens spader og deres rette brug og en artikel om alternativ medicin for hundrede år siden – som nu giver vore dygtige detektorfolk fund fra marken. Og så er der som i de tidligere årgange beretninger fra museumsforeningerne om deres aktiviteter og en oversigtsartikel om årets arkæologiske udgravninger.

Som altid kommer vi langt omkring – selvom vi holder os inden for de to kommuners grænser. Men der er meget historie her i Vestjylland. Og vi bliver ved med at finde nyt om den.

God læselyst

Kim Clausen og Claus Kjeld Jensen

Lokaliteter omtalt i de enkelte artikler

Museer og udstillingssteder

Arkæologiske udgravninger

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul K. Jørgensen
- 18** Lyngsmose Nord
Af Palle Eriksen, Torben Egeberg & Per Ole Rindel
- 24** Huller i jorden
Af Henriette Lyngstrøm
- 35** Ringkøbings middelalderlige byprivilegier
Af Anders Bøgh
- 44** Rakkerpakket i Ringkøbing Amt
Af Caroline Larsen
- 50** Fra Torvet til havnen
Af Christian Ringskou
- 62** "Ja, saadan kan man jo blive ved at mindes"
Af Helen Borg
- 74** Købmand Christian Fabricius Hansen
Af Christian Ringskou
- 87** Fra Strøget til Skallingen
Af Daniel Henschen
- 96** Volta, Galvani, strøm i døde frøer og en kvaksalver fra Frederiksberg
Af Lars Chr. Bentsen
- 100** Blandt sovjetiske krigsfanger og flygtninge i Blåvandlejren
Af Harald H. Jepsen
- 125** At skabe orden i kaos
Af John V. Jensen
- 149** Forsvinde fra mands minde
Af John V. Jensen
- 158** Tarm Stole- og Møbelfabrik i over 100 år
Af Christian Lind Thomsen
- 169** På feltøvelse i Naturens Rige
Af Bodil Selmer, Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet
- 203** Naturens Rige
Af Lisbeth Lunde Lauridsen
- 206** Genstande på et museum
Af Holger Grumme Nielsen
- 211** Punktum, punktum, komma, streg
Af Pernille Ø. Sørensen & Anja Høegh
- 218** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest
- 238** Tidstavle
- 239** Retteblad

Fra Torvet til havnen

– en historisk fotovandring gennem Vester Strandgade

Af Christian Ringskou

Vester Strandgade er Ringkøbings ældste akse, ja for så vidt en manifestation af byens tidligste historie. Omkring år 1100 lukkede havets og naturens kræfter Limfjordens forbindelse med Nordsøen. Dermed var Ringkøbing Fjord det eneste punkt mellem Vadehavet og Skagen, hvor den middelalderlige søfart kunne søge læ, rast og handel. Skibene fandt helt op til fjordens nordlige strøg, hvor en let forhøjet grusbanke mellem Rindum og stranden gav acceptable forhold for handel og senere både kirke og administration. Det blev til Torvet. Mellem Torvet og stranden opstod den første gade, hvor handlende og håndværkere slog sig ned. Det blev til Vester Strandgade. Byen voksede op.¹

Men det er der naturligvis ikke fotografier af. Så i denne udgave af den årlige fotovandring i en af Ringkøbings gamle gader må vi springe ind i historien i 1800-tallet, hvor Limfjorden igen var åben for sejlads mod vest, og hvor søfarten på Ringkøbing var beskeden. Det samme var Vester Strandgade i det store og hele. Her var ikke rige købmandsgårde men mere ydmyge huse, hvor håndværkere og ikke mindst værtshusholdere havde deres liv og virke. Ved indgangen til store forandringer var disse huse sikkert hverken videre velbyggede eller velholdte, og gaden har i dag kun få meget gamle bygninger. Til gengæld har den et rigt handelsliv med mange små butikker. Vester Strandgade er turisternes yndlingsgade, og med dem er den gamle rolle igen blevet vigtig: Forbindelsen mellem Torvet og havnen.

Vi starter oppefra med et overblik fra et vindue i gavlen på Hotel Ringkøbing. Vi ser henover den (endnu) smalle Torvegade (Suez i folkemunde) og på langs gennem en næsten mennesketom Vester Strandgade.

I huset til højre har isenkræmmer Mads Rahbek Smith forretning i stuen og privat på første sal. Måske sidder isenkræmmerens søn Johannes Smith (1899-1967) i det åbne vindue og suger Ringkøbing til sig. I hvert fald skulle han blive Ringkøbings egen forfatter, der i en række artikler og små bøger fremmanede sin barndomsby.²

*Foto: Andreas Beiter
RIM5425F45*

Og sådan så det ud en generation senere. Nu er vi i 1930'erne, hvor fotografen har fået samme gode idé men er en etage højere oppe. Nye større huse har afløst nogle af de gamle, og det er blevet telefontrådenes tidsalder.

En enkelt bil har fundet vej ind i Vester Strandgade. Måske er den på vej op til Niels Hansens Automobil Værksted, der nu har til huse i Rahbek Smiths gamle ejendom. Den skal i så fald nå frem før 1950'erne, hvor bygningen blev fjernet for at skaffe bedre plads netop til bilerne.

Postkort
RIM5475F1

Det første hus i gades østside er et af få meget gamle i Vester Strandgade. Da dette foto blev taget i 1918, skulle man lede længe efter bindingsværk i det træfattige Vestjyllands købstæder, men her i et sidehus til den sydvestligste gård på Torvet kunne det altså lade sig gøre. Og det kan det endnu.

Huset er en sidelænge til den vestligste gård i Torvets sydrække. I 16-1700-årene var den en af byens rigeste, kun det nuværende Hotel Ringkøbing kunne konkurrere med den. Men gården blev delt i flere mindre, og det fornemme præg forsvandt efterhånden. Bygningen til Torvet med gavl mod Vester Strandgade er fra 1811, sidehusene er ældre.³

Foto: Hugo Matthiessen
RIM1346F5

Nu til gadens vestside og husnumrene 4 og 6, hvor konsul, tømmerhandler og tobaksfabrikant Chr. Høys statelige bygning i stationsbyarkitektur indtog en dominerende plads i årtierne omkring 1900. Høy etablerede sig samtidig med Rahbek Smith i naboejendommen i 1884 og døde i 1901.⁴

Foto: Andreas Beiter
RIM5425F18

Vi går ind i Chr. Høys gård, og minsanden om ikke vi møder familien Smith opstillet til gruppefoto. Året er 1886 eller 1887. Familiens overhoved, den kendte papirfabrikant og handelsmand P. Smith troner bred og stolt på første række. Hans svigersøn Chr. Høy er nr. to fra venstre i bageste række. Mads Rahbek Smith er nr. 7 i samme række.

Foto: Andreas Beiter
RIM4397

Tilbage på gaden og måske i 1920'erne, stadig Vester Strandgade 6. Nu driver M. Søndergaard Cigar- & Tobakshandel med en flot udstilling af cigarkasser i vinduet og med automater, så Søndergaard kunne sælge tobak til gadens ikke så få værtshusgæster, også når han sov sin velfortjente nattesøvn.

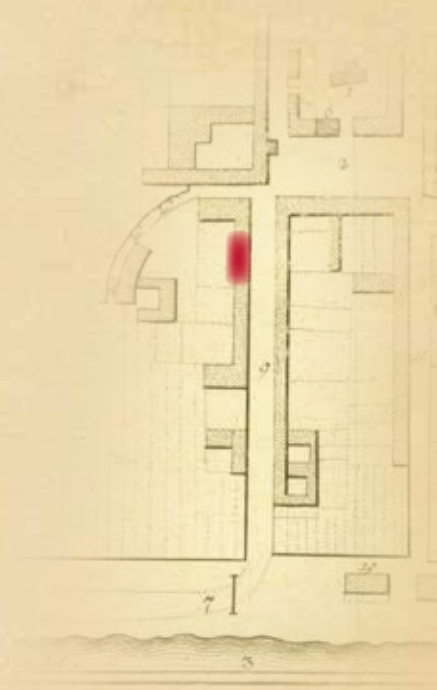
Et mindre skilt fornedden meddeler, at han desuden var bogbinder.

*Brevkort
RIM5533F1*

I dag, eller i 1986, hvor dette foto af slagter Kjærgaard & søn i nummer 4 er taget, er konsul Høys ejendom ombygget til ukendelighed. Men sammenlign porten med fotografiet fra før. Den ligner sig selv.

*Foto: Jørgen Borg
RIM5574F3*

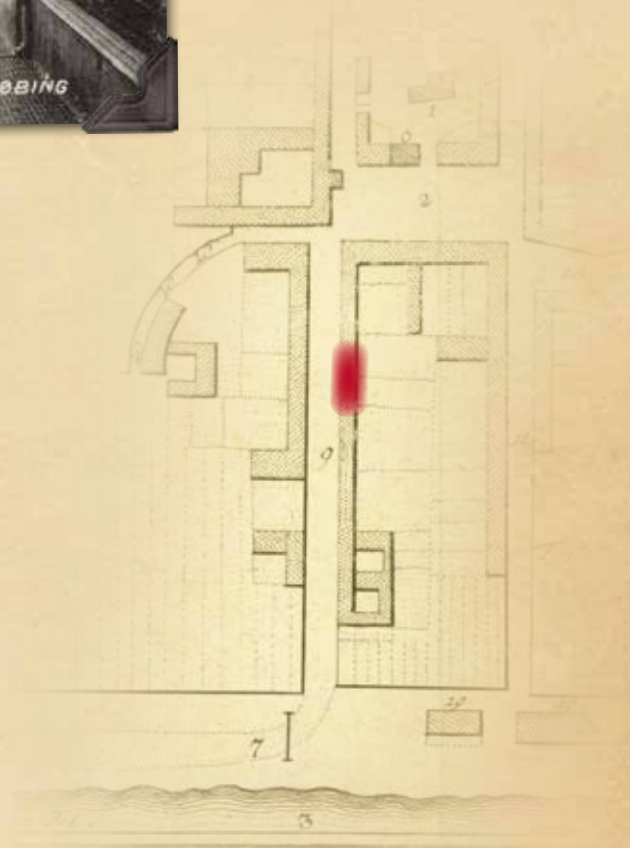

"Vester Strandgade var en børnerig Gade; hos Junges, hos Ferdinand Hansens, Skomager Banks og Gullanders var der en lang Stribe Børn. Og i Maler Richs Gaard boede Tobakspinder Madsens og Chr. Badens, hvor der ogsaa voksede talstærke Kuld op".⁵ Mon ikke det er nogle af de børn, der giver liv og glade dage til dette postkort?

Med L. Veilgaards Cykleforretning ved gadelampen er vi stadig ved Chr. Høys hus, men nu må vi videre ned mod havnen.

Postkort
RIM5475F2

Et par skridt frem og vi står mellem Ferdinand Hansens Restauration og H. Richs Malerværksted med Tapet- og Farvehandel. Hans Henrik Wittenkamp Rich var en central skikkelse i Ringkøbing gennem mange år. Han levede fra 1858 til 1941, men ophørte med at drive virksomhed i 1912. Han havde nemlig ikke tid længere. Han var både kæmner, byrådsmedlem, medlem af ligningskommissionen, formand for håndværkerforeningen, kasserer i borgerforeningen, revisor i Ringkøbing og Omegns Sparekasse og meget andet.

Postkort
RIM5515F123

Næsten samme motiv, nu i 1970'erne, hvor man kan købe en B&O-radio og i øvrigt meget bedre kan se kæmner Richs gamle hus.

Den røde bygning på gadens østside var nu under navnet Morten P et af byens kendte værtshuse og spisesteder. Etablisementet skiftede ejere i 1979, og det nye værtshus Hans Chr. og Lis Ottesen glædede sig til at betjene ringkøbingenserne: "Det er simpelthen en drøm, der går i opfyldelse med overtagelsen af det gamle, traditionsrige værtshus"⁶

Postkort, Stjernefoto
RIM5507F10

Videre til Vester Strandgade 13 og et hus, der for længst er forsvundet. Rebslager Frederik Christian Frederiksen etablerede sig i 1852 og var derefter at træffe på adressen i mere end et halvt århundrede. Her tager datteren Nielsine Frederiksen opstilling i døren.

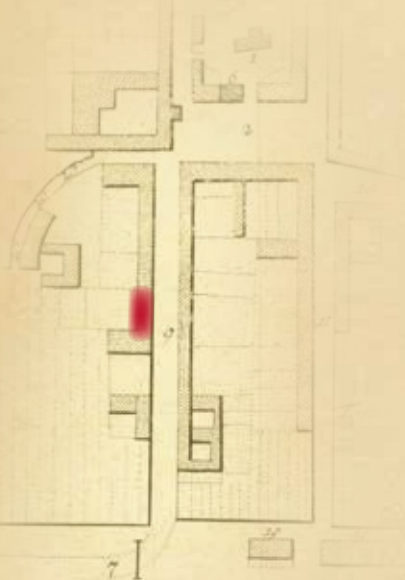
*Foto: Ukendt
RIM5538F6*

I gården møder vi rebslageren selv. Frederiksen blev 88 år gammel, og det ser ud til at han er højt oppe i årene på dette foto, der så må være taget i begyndelsen af 1900-tallet.

Der er meget tit hunde på de gamle billeder. Denne gang en lille tyk en.

*Foto: Ukendt
RIM5538F5*

Året er 1978, og Vester Strandgade er ved at blive en karakteristisk bygning fattigere. Det gamle svendehjem i nummer 14 er i så dårlig forfatning, at det bliver revet ned og erstattet med nyt i gammel stil.

Da det nye hus var under bygning skrev avisen: "Der bliver kælet for de håndværksmæssige detaljer, og stilen er den gode, gamle i det ejerlejlighedsprojekt, som murermester N.P. Tordrup er godt i gang med i Vester Strandgade".⁷

*Foto: Svend Erik Bedsted
RIM7962FV0189*

Vi går ind i haven. Her møder vi Ringkøbing Museums medarbejdere, der havde fået lov til at undersøge grunden, før nybyggeriet gik i gang.

Og der var bid. I en stor nedgravning omkring en brønd fandt museet et rigt materiale af forskelligt importeret keramik, der kan dateres til tiden omkring og lidt før 1300. Udgravningen var den første, der for alvor gav håndfaste oplysninger om byens tidligste historie.

*Foto: Jens Aarup Jensen
RIM6167, bilagsmateriale*

Vi forlader arkæologerne og går ud på gaden igen til den snævre gamle købstads evindelige problem i 1900-tallet: Der er for lidt plads til bilerne. Her er vi i 1930'erne, og endnu er lastbilerne ikke større, end at de lige præcis kan krydse mellem Vester Strandgade 18 og 27.

Foto: Ukendt
RIM2771F4

I 1981 blev fotograf Jørgen Borg første gang ansat på Ringkøbing Museum. Første opgave var en tur rundt i byens baggårde på udkig efter endnu eksisterende miljøer med gamle værksteder og baghuse. Han fandt dette miljø bag Vester Strandgade 22.

Foto: Jørgen Borg
RIM5475F6

I nabogården nummer 24 tog Borg dette foto af Sadelmager Erik Olsens værksted, hvor der desuden var salg af fiskegrej, ruser, garn og net til fjordfiskerne – vi nærmer os havnen.

Foto: Jørgen Borg
RIM5475F4

Her i gaden sydligste strøg vender vi os om og får et motiv, der næsten kunne skydes også i dag. Det forreste hus skriver sig ind i Vester Strandgades historie som værtshusenes gade, og ældre ringkøbingere vil måske endnu kende det som "Kabels Hjørne" efter Jens Kabel, der drev restauration her 1906-39. Men ikke på dette foto. 1869-1902 hed værtshusholderen Jens Christian Christensen Dyekjær, og det er hans skilt, der hænger over døren. Vi har det på museet.

Foto: Emil Stæhr
RIM6214F18

Men der var ikke kun værtshus i bygningerne på hjørnet af Vester Strandgade og Vester Strandsbjerg. Der blev også opkøbt fisk fra fjorden, og her på Dyekjærs lille forplads blev fisken lagt på is i kurve, der blev sendt med jernbanen til Tyskland.

Foto: Hugo Matthiessen
RIM1346F12

På den anden side af gaden, altså på hjørnet af Vester Strandgade og Søndergade havde købmand Thomas Anton Kolby sin butik. På dette foto fra omkring 1900 tager Kolby opstilling sammen med hustru og to piger. Han havde i sin ungdom sejlet med de store skibe på det fjerne østen, og der går mange historier om den farverige mand.

Som barn var Johannes Smith sikker på, at Kolby var afgudsdyrker og han var bange for styrmanden med guldøreringene.⁸ "Afguderne" i Kolbys have var imidlertid fredelige galionsfigurer, og da Kolby kom på De Gamles Hjem, fik han én af dem med. Den er nu på Ringkøbing-Skjern Museum.

*Brevkort
RIM6214F17*

Dermed er vi ved vejs ende, og med et af de få meget gamle fotos fra Vester Strandgade ser vi mellem Kolbys hus og Toldboden udover stranden. Billedet er taget kort tid før jernbanen kom til Ringkøbing i 1875, så selvom der først blev bygget havn i 1905, og skibene måtte lades og losses ved hjælp af føringsbåde, blev byen stadig betjent af små fragtskibe som det, vi ser centralt i motivet.

*Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Paulsen
RIM5479F1*

Hvor forandret! I 1981 genkender vi let motivet, men det åbne kig udover fjorden er nu spærret ikke bare af havnen men endnu mere af en stor byggekran på Nordsøværftet, der i årtier var byens største arbejdsplads. Flere nybygninger afsejlede hvert år fra Ringkøbing til havne i hele verden.

Foto: Jørgen Borg
RIM5436F24

Og dermed er årets fotovandring til ende. Vi startede lunt og rart på Torvet og ender på havnen. Her får vi måske nok lidt mere vind i håret, men vi er stadig i trygge rammer. Den tunge byggekran er forsvundet med værftet, og havnens gamle stemning af søfart og fiskeri er i nogen grad afløst af lystbåde og isvaffer. Her er nu meget rart. Vi får nemt ventetiden til at gå til næste år, hvor turen fortsætter – om alt går vel.

Christian Ringskou kan kontaktes på cr@levendehistorie.dk

Noter

1. For den væsentligt grundigere og mere nuancerede version se Helle Henningsen: Ringkøbing i middelalderen. Kuml 2004, s. 221-58; og Jens Aarup Jensen: På sporet af "Rennumkøpingh" – rapport om middelalderens Ringkøbing. FRAM – Fra Ringkøbing Amts Museer 1985, s. 67-77.
2. Mindeord i Ringkøbing Årbog 1966-67.
3. Erik Westerby: Fra Ingeborg Doktors Gaard til Bixen – et bidrag til Ringkøbings historie... Ringkøbing Amts Dagblad 7.7.1976.
4. Johannes Smith: Vesterstrandgade. Ringkøbing Aarbog 1945-46, s. 9-10.
5. Smith, s. 12.
6. Vestkysten 1.2.1979.
7. Vestkysten 5.5.1979.
8. Smith, s. 12.